

O'QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO'NALTIRISH ISHLARI

Ro'ziyeva Shahnoza Hazratqulovna

Kasbi tumani 13-maktab psixologi

Annotatsiya

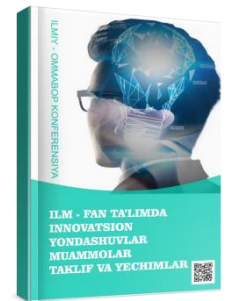
Maqolada o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishning dolzarbligi, bu borada olib borilishi lozim bo'lgan amaliy ishlar va kasb tanlashning ilmiy ahamiyati yoritib berilgan.

Tayanch tushunchalar: kasb, hunar, bilim, ko'nikma, malaka, ehtiyoj, qiziqish, motiv, qobiliyat, iste'dod.

Bugungi kunda o'quvchi - yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirish masalalarining dolzarbligi ularning erkin, ongli kasb-hunar tanlashlari uchun ijtimoiy-iqtisodiy, pedagogik-psixologik shart-sharoitlar yaratish zarurati mavjudligi bilan izohlanadi. Bu shaxsning umumiy rivojlanish jarayonining muhim tomoni hisoblangan, “ongli kasb tanlashga tayyorlik”, yoki “kasb-hunarga yo'nalganlik” tushunchalarini yanada mukammalroq tadqiq qilish kerakligini ko'rsatmoqda.

O'quvchi yoshlarni kasb hunarga yo'naltirish – ularni shaxsiy moyillik, layoqat, qiziqishlari asosida jamiyat talablariga mos holda ongli kasb tanlashga tayyorlash bo'yicha maqsadga yo'naltirilgan, integral xususiyatga ega ilmiy – amaliy faoliyatdir. Shu jihatdan o'quvchi yoshlarni kasb hunarga yo'naltirish jarayoni mazmunan psixologik mohiyatga ega bo'lib o'quvchining kasbiy o'zligini anglashi va ongli kasb tanlashi uchun xizmat qiladi. O'quvchining kasbiy o'zligini anglash jarayoni esa psixologik qonuniyatlar asosida kechadi.[2, 31 ,]

Kasbiy o'zlikni anglash, kasb – hunarga yo'naltirish jarayonining tarkibiga singib ketgan komponent sifatida, maqsadga yo'naltiruvchi, kuchaytiruvchi, korreksiya qiluvchi, ya'ni uning xususiyatini belgilab beruvchi omil hisoblanadi.

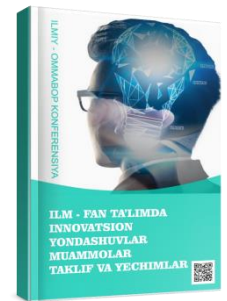

O'quvchining ongli kasb tanlashiga ta'sir etuvchi omillar – uning individual – tipologik xususiyatlari yoki ichki imkoniyat va ehtiyojlari hisoblanadi. Bundan tashqari, uquvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishda kasbiy o'zlikni anglashning namoyonligi – ichki pozitsiyaning shakllanish qonuniyatiga ham asoslanish lozim. Ichki pozitsiya o'z-o'zidan emas, balki shaxsning tashqi muhit bilan uzluksiz aloqada bo'lishi va tashqi muhitning unga ta'sir etish jarayonida shakllanadi. Mana shu ikki tomonlama ta'sir hamda ijtimoiy munosabatlar jarayonida inson o'zligini izlaydi va shu “izlanish” oqibatida o'zligini anglaydi.[2, 32 ,]

Bilish psixik jarayonlari, psixik holatlar va individual-tipologik xususiyatlar ham o'quvchi ichki pozitsiyasining shakllanishiga ta'sir qiluvchi psixologik omillar hisoblanadi. Kasb hunarga yo'naltirish jarayonida bu omillarning hisobga olinishi, o'quvchilarda ijobiy kasbiy motivatsiyani shakllantirish imkonini beradi. Shu o'rinda ta'kidlash kerakki, maqsadga yo'naltirilmagan kasbiy motivatsiya shaxsiy kasbiy rejani belgilash va mustaqil qarorga kelishda o'quvchi uchun qiyinchilik tug'diradi.

Bugungi kunda o'quvchilar kasb tanlash jarayonida quyidagi motivlarga tayanadi.

- o'zi uchun hurmatli bo'lgan yoki idealidagi kishining kasbini tanlash;
- ota-onasining xohishi bilan;
- tanlagan kasbidan moddiy manfaat kutib;
- kasbning nufuzliligi uchun;
- hayotiy vaziyatlar sabab qiziqish uyg'onishi;
- ota-onasining kasbini davom ettirmoqchi;
- aka-opasining izidan bormoqchi;
- do'stlariga ergashmoqchi;
- shu kasbga keyinchalik o'zi qiziqib qolgan.

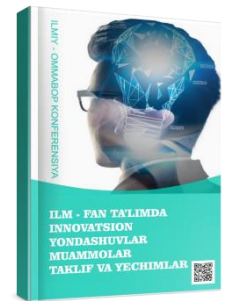

Kasb tanlash motivlari ichida eng ko'p uchraydigani ota-onasining xohishi bilan kasb tanlash motividir. Kasb tanlayotgan o'quvchi yoshlar tanlayotgan sohani qiziqishlari va tabiiy layoqatiga qarab tanlashlari lozim. Agar ota-onaning xohish istaklari farzandning qiziqishi va tabiiy layoqatiga mos bo'lsa egallanishi lozim bo'lgan kasb sifat darajasida o'zlashtiriladi. Shu bois ota-onalar farzandning qiziqish va tabiiy layoqatini hisobga olmasdan o'zlarining xohishiga ko'ra kasb tanlashga yo'naltirishga urinmasligi lozim. Bu xuddi olma daraxtining ko'chatini yerga qadagan bog'bonning keyinchalik undan shaftoli hosilini olishga urinayotganiga o'xshaydi. Bunday tanlov aks natijani keltirib chiqaradi.[1, 5-7 b]

Shu bois kasb hunarga yo'naltirish ishlarining asosiy maqsadi – o'quvchilarning kasb-hunar tanlashlarini ilmiy asoslarda, pedagogik-psixologik talablarga muvofiq ravishda tashkil qilish va bu jarayonning uzluksizligini ta'minlashdan iborat bo'lishi kerak.

O'quvchi-yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirish sohasidagi asosiy amaliy vazifalarga quyidagilar kiradi:

- o'quvchilarni kasb-hunarlar bilan tanishtirib borish;
- o'quvchilarning kasblar bo'yicha moyilliklarini o'rganib, aniqlab, tegishli tahlillarni amalga oshirib borish;
- har bir o'quvchining qiziqishlari, moyilliklari, qobiliyati, jismoniy imkoniyatlariga muvofiq kasb-hunar tanlashiga pedagogik-psixologik yordam ko'rsatish;
- kasbga yo'naltirish va kasb tanlash masalalari bo'yicha o'quvchilarga va ota-onalarga zarur maslahatlar berib borish;
- yuqori sinf o'quvchilariga o'zlarining kelajakdagi kasblarini ongli ravishda tanlashlariga yordam berish;

- o'quvchilarning kelgusidagi o'z kasblarini ongli tanlashlari uchun psixologik tayyorliklarini shakllantirish va shu kabilar. [4, 6-8 b]

Kasbga yo'naltirish ishlarining asosiy mazmuni quyidagilarni o'z ichiga oladi: o'quvchilarning o'z kelajaklari to'g'risidagi xohish va umkoniyatlarini anglashlari; o'z qobiliyatlari, qiziqishlari, intellektual va shaxsiy xususiyatlarini tadqiq qilishlari; kasb tanlashning asosiy tamoyillari bilan tanishishlari; zamonaviy mehnat bozori xususiyatlari bilan tanishishlari; o'z imkoniyatlarini tanlayotgan kasb talablari bilan taqqoslashlariga yordam berish; kasbiy maqsadlarga erishishdagi qiyinchiliklarni anglash va ularni yengish yo'llarini topishda yordam berish; diagnostik ma'lumotlar asosida individual ta'lim olish rejasi yoki o'z-o'zini rivojlantirish dasturini tuzish va boshqalar.

Kasbga yo'naltirish ishlari maktab ma'muriyati, sinf rahbarlari, amaliyotchi psixolog, kasb-hunarga yo'naltiruvchi texnologiya fani o'qituvchisi hamda fanlar o'qituvchilari tomonidan ota-onalar, mahallalar va boshqa jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikda olib borilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Soatov.A.J. Bo'lajak pedagog-psixologlarda psixologik maslahat berish ko'nikmalarini shakllantirish texnologiyasi. O'quv qo'llanma. Qarshi: Fan va ta'lim. 2022.-128-137 b.

2. Soatov A.J. Diqqat va uning ta'limiy ahamiyati. "Xalq ta'limi" ilmiy-metodik jurnalning 3-maxsus soni. 2021.55-58 b.4.

3. "O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishda qo'llaniladigan psixologik-pedagogik tashxis metodikalari" Uslubiy qo'llanma Toshkent 2006 yil 6-8 betlar.